

BİBLİYOGRAFYA :

Tehzîbü'l-luğa, I, 19; Sibeveyhi, *el-Kitâb* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1988, I-V; Ebû'l-Kâsım ez-Zeccâci, *el-İzâh fi 'ileli'n-naħv* (nşr. Mâzin el-Mübârek), Beyrut 1406/1986, s. 45, 106, 107, 130, 137; Ebû't-Tayyib el-Luğavî, *Merâtîbü'n-naħviyyîn ve'l-luğaviyyîn* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1375/1955, s. 42-69, 108-109; Sîrâfî, *Aħbârü'n-naħviyyîne'l-Baṣriyyîn* (nşr. F. Krenkow), Ceza-yir 1936, s. 47-57; Ebû Bekir ez-Zübeydî, *Ṭabakâtü'n-naħviyyîn ve'l-luğaviyyîn* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1392/1973, s. 49-67; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 51, 76-77, 84; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, XII, 195-199; Kemâleddin el-Enbârî, *Nüzhetu'l-elibbâ* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhim), Kahire 1386/1967, s. 60-66; a.mlf., *el-İnşâf fi mesa'ill'l-hilâf beyne'n-naħviyyîne'l-Baṣriyyîn ve'l-Küfuyyîn* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1380/1961, II, 702-706; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XVI, 114-127; İbnü'l-Kiftî, *İn-bâhü'r-ruvât*, I, 332; II, 128, 346-360; III, 263; İbn Hallikân, *Veḫyât* (Abdülhamîd), III, 463-465; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-üdeb* (Bulak), I, 8; IV, 484 vd.; Brockelmann, *GAL*, I, 101; *Suppl.*, I, 160; Sezgin, *GAS*, IX, 51-63, 241-242; Şevki Dayf, *el-Medârisü'n-naħviyye*, Kahire 1968, s. 19, 57-93; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 29; a.mlf., "Sibeveyhi", *İA*, X, 578-585; K. Awâd, *Sibeveyhi imâmü'n-nühat fi âṣâri'd-dârisin hilâle inşey 'aşere kâmen*, Bağdad 1978, tür.yer.; Fevzi Mes'ûd, *Sibeveyhi câmi'u'n-naħvi'l-'Arabî*, Kahire 1986, s. 30-38, 133-135; Hâlid Abdülkerim Cum'a, *Şevâhidü's-şi'rî fi Kitâbi Sibeveyhi*, Kahire 1989, tür.yer.; C. H. M. Vers-teegh – M. G. Carter, *Studies in the History of Arabic Grammar*, Amsterdam 1990, I-II, tür.yer.; M. G. Carter, "Sibawayhi", *EP* (Fr.), IX, 544-551; M. Reşâd el-Hamzâvî, *el-Mu'cemü'l-'Arabî*, Beytülhikme 1991, s. 157-164; Abdülâl Sâlim Mekrem, *el-Kirâ'âtü'l-Ḳur'âniyye ve eṣerühâ fi'd-dirâsâti'n-naħviyye*, Beyrut 1996, s. 169-172; Ahmed Sa'd Muhammed, *el-Uṣlû'l-belâğiyye fi Kitâbi Sibeveyhi ve eṣerühâ fi'l-baḫsi'l-belâğî*, Kahire 1419/1999, tür.yer.; İbrâhim es-Sâmerrâi, "Ebû Sa'îd es-Sîrâfî ve Kitâbü Sibeveyhi", *Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb*, IX, Bağdad 1966, s. 25-37; G. Troupeau, "La risâle al-Kitâb de Sibawayh", *MUSJ*, XLVIII (1973-74), s. 323-338; Abdüssabûr Şâhin, "el-Menhecü'l-luğavî fi Kitâbi Sibeveyhi", *Câmi'atü'l-Küveyt Mecelletü Külliyyeti'l-âdâb ve't-terbiye*, sy. 3-4, Küveyt 1973, s. 56-83; Hadîce el-Hadîsî, "el-İletü'n-naħviyye ve medâ zuhûrihâ fi Kitâbi Sibeveyhi", a.e., sy. 3-4 (1973), s. 25-55; Ahmed Mekki el-Ensârî, "Sibeveyhi fi'l-mizân", *MMLA*, XXXIV (1974), s. 103-112; R. Talmon, "A Problematic Passage in Sibawayhi's Kitâb", *JAOS*, CIV (1984), s. 691-701; a.mlf., "Who was the first Arab Grammarian?", *ZAL*, XV (1985), s. 128-145; Alyân b. Muhammed el-Hâzîmî, "el-Aṣvâtü'l-'Arabîyye beyne'l-Hâlîl ve Sibeveyhi", *Buħûṣü Külliyyeti'l-luğati'l-'Arabîyye*, sy. 2, Mekke 1404-1405, s. 347-366; Salâh Bekir, "el-Menhec fi Kitâbi Sibeveyhi", *Dirâsât 'Arabîyye ve İslâmîyye*, sy. 8, Kahire 1989, s. 99-132; Bahâeddin Abdurrahman, "Def'u't-te'âruż 'an Kitâbi Sibeveyhi", *Âlemü'l-kütüb*, XVIII/1 (1997), s. 6-18; Hasan Hamza – Selâm Bezzî-Hamza, "eş-Şarf beyne Sibeveyhi ve'l-Ferrâ", *MMLA'Ur*, XXI/53 (1997), s. 65-83; M. Ahmed ed-Dâif, "Nazarât fi Muhtaşari şerhi emşiletî Sibeveyhi li'l-Cevâlîki", *MMMA* (Kahire), XLII/2 (1998), s. 171-191. M. REŞİT ÖZBALIKÇI

SİCCİL

(السجیل)

Kur'an'da bazı toplumların üzerine ilâhî ceza olarak atılan taş için kullanılan bir kelime.

Arapça asıllı olduğunu düşünen dilciler göre kelimenin aslı secl kökünden türemiş olup "kocaman, katı ve sert" mânasına gelen secîldir, daha sonra mübalağa ifade eden siccîl şekline dönüşmüştür. Buna göre siccîl, "taş ve çamurun ileri derecede sertleşmiş karışımı veya ateşte pişirilip taşlaşmış çamur" anlamında kullanılır. Dilciler arasında tercih edilen anlayışa göre ise siccîl, Farsça'da "taş" anlamına gelen seng ile "çamur" mânasındaki gil kelimesinden meydana gelmiştir. Buna göre seng-gil olması gerekirken Farsça'dan Arapça'ya geçişte "siccîl"e dönüşmüştür (*Lisânü'l-'Arab*, "scl" md.; *Tâcü'l-'arûs*, "scl" md.). Aynı açıklama İbn Abbas'tan da nakledilmiştir (Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Ḳur'ân*, VII, 215). Bazı şarkiyatçılar, siccîlin Akkadlar'da "yumuşak taş" mânasında kullanılan Sumerce asıllı sikillu veya shigilludan geldiğini ileri sürmüştür. Yine Ârâmîce'de "minber taşı" anlamındaki sgyll veya sgl kelimeleriyle de benzerlik taşıdığı, Mezopotamya'dan Suriye yakınlarındaki Arap lehçelerine geçtiği ve Hz. Peygamber zamanında Arabistan'ın orta kısımlarında çakmak taşı benzeri bir taş için kullanılmaya başlandığı ileri sürülmüştür (*EP* [İng.], IX, 538).

Siccîl kelimesi Kuran'da iki yerde Lût kavminin uğradığı azap (Hûd 11/82-83; el-Hicr 15/74), bir yerde de Fîl Vak'ası'yla ilgili olarak geçer (el-Fîl 105/3-4). Siccîlin, mânasını tamamlayıcı mahiyette başka kelimelerle birlikte kullanıldığı, Lût kavminden bahsedilen Hûd sûresindeki iki âyetin meâli şöyledir: "Nihayet emrimiz gelince oranın altını üstüne getirdik ve üzerine istif edilmiş siccîl taşları yağdırdık; o taşlar rabbin katında işaretlenmiş durumdaydı." Bazı âlimler ilk âyetin ifade ediliş tarzına bakarak Lût kavminin bulunduğu yerde büyük bir sarsıntının vuku bulduğu, bu sira da volkanik püskürtüyü akla getiren lav parçalarının yağdırıldığı ihtimaline işaret etmiştir (Muhammed Esed, I, 442). Bu yorum kelimenin "ateşte pişirilmiş tuğla" anlamına dayanmaktadır. Bazı müfessirler siccîlin azap esnasında atılan taşların alındığı yerin adı olduğunu söylerken bazıları da siccîl ile siccîn kelimesi arasında ilişki kurarak siccînin kâfirlere ait azabın yazıldığı belge olduğu gibi siccîlin de aynı mâ-

naya gelebileceğini belirtmişlerdir. Bazı hadis rivayetlerinde sicill (sicillât) amel defteri anlamında kullanılmıştır (*Müsned*, II, 213; İbn Mâce, "Zühd", 35; Tirmizî, "İmân", 17). Sonuç olarak siccîl kelimesinin Kur'an'daki kullanılışı helâk mucizesi çerçevesine girdiğinden mahiyetini tam olarak belirlemek mümkün değildir. Bununla birlikte Lût kavmini helâk eden taşların püskürtülen lavlar, Ebrehe'nin Fil ordusunu mahveden siccîlin de gök taşları olabileceği söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "scl" md.; *Müsned*, II, 212-213; Muhammed b. Uzeyz es-Sicistânî, *Garîbü'l-Ḳur'ân* (nşr. M. Edib Abdülvâhid Cemrân), [baskı yeri yok] 1416/1995 (Dâru Kuteybe), s. 280-281; Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Ḳur'ân* (nşr. Hatice Boynukalın), İstanbul 2006, VII, 215; a.mlf., *Âyât ve süver min Te'vilâtü'l-Ḳur'ân* (nşr. Ahmet Vanlıoğlu), İstanbul 2003, s. 59; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmevcûd v.dğr.), Riyad 1418/1998, III, 222, 414; VI, 434; Fahreddin er-Râzi, *Mefâtîhu'l-gayb*, Beyrut 1410/1990, XVIII, 39-40; XXXI, 101; Elmalılı, *Hak Dini*, IX, 6105-6107; Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı* (trc. Cahit Koytak – Ahmet Ertürk), İstanbul 1999, I, 442; J. Walker, "Note on the Koranic Word Sijjil", *IC*, IX/4 (1935), s. 636; Şehîlâ Mişksârân, "Siccîl", *DMT*, IX, 107; V. Vacca, "Sicjdjil", *EP* (İng.), IX, 538.

MEHMET YALAR

SİCCİN

(السجین)

Kütülerin amel defterlerinin bulunduğu yer anlamında Kur'an terimi (bk. İLLİYİN).

SİCİL

(bk. ŞÜRÛT ve SİCİLLÂT).

SİCİLL-i AHVÂL DEFTERLERİ

Osmanlılar'da devlet memurlarının sicil kayıtlarını içine alan defterlerin adı.

Sözlükte sicil, "resmî belgelerin kaydedildiği kütük, devlet memurlarının resmî vukuatlarını ihtiva eden defter", sicill-i ahvâl de "memurların tercüme-i hâllerinden resmîyete intikal eden hususlar" anlamına gelir. Genellikle sicill-i ahvâl defterleri olarak bilinen defterler, yakın dönem Osmanlı biyografi yazımında başvurulan en önemli kaynak olup sicill-i umûmî (BA, ŞD, nr. 2532/24) ve esas künye defterleri (BA, DH.EUM.LVZ, nr. 30/70) adıyla da anılır. Bu